

Peruskoulun oppilaanohjauksen käytänteitä ja haasteita Uudellamaalla

Anu Heinonen 2015

Tiivistelmä

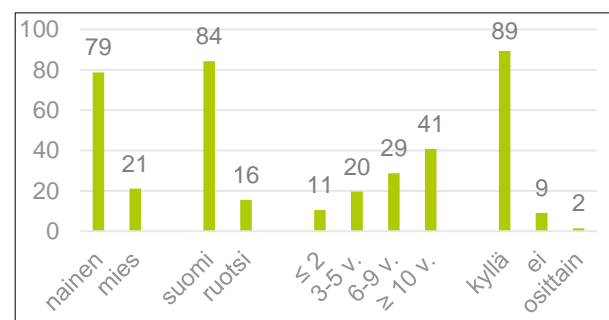
Uudenmaan liiton koordinoima ”Yhdessä koulutustakuuseen” -hanke toteutti touko-kesäkuussa 2015 sähköisen kyselyn alueen peruskoulujen opinto-ohjaajille. Enemmistö kyselyyn vastanneista nostaa esille huolen oppilaiden oppimistaidoista sekä oppilaiden hyvinvoinnista. Samalla vastaajat mainitsevat useita toimivia ohjaukselle, joissa korostuvat mm. yksilö- ja pienryhmäohjauksen merkitys. Osalla kyselyyn vastanneista on suuri määrä ohjattavia. Tämä on huolestuttavaa, kun huomioidaan erityistä tukea tarvitsevien sekä maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ohjaamiseen tarvittavat aika- ja osaamisresurssit. Huolenaiheena voidaan pitää myös koulutusaloihin ja työllistymiseen liittyvää tiedon pirstaleisuutta, mikä haastaa ohjauksen ammattilaiset jatkuvaan tietojen päivitykseen. Koulutustakuun toteutumisen näkökulmasta vastaajat nostavat esille muun muassa erityisopetuksen koulutuspaikkojen vähäisyyden sekä tarpeen lisätä TET- ja koulutuskokeilupaikkoja erityistä tukea tarvitseville oppilaille.

Selvityksen tavoite ja vastaajien taustat

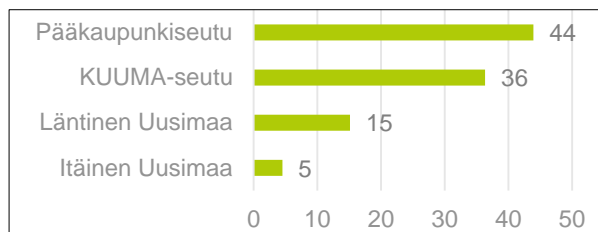
Selvityksellä kartoitetaan uusmaalaisten opinto-ohjaajien näkemyksiä yläkoululaisten ohjauksen käytänteistä ja haasteista. Vastauksia on koottu sähköisellä kyselyllä, joka järjestettiin touko-kesäkuussa 2015. Kysely lähetettiin yhteensä 220 alueen peruskoulun opinto-ohjaajalle, joista noin joka kolmas vastasi kyselyyn (n=66).

Enemmistö kyselyyn vastanneista on naisia. Vastanneista suurin osa on suomenkielisiä. Suurin osa (94 %) työskentelee yläkoulussa tai yhte-näisessä peruskoulussa ja 6 % perusasteen lisäksi myös lukiossa. Suurimman ryhmän (40 %) vastanneista muodostavat ne, joilla on yli 10 vuoden kokemus oppilaanohjauksesta. Opinto-ohjaajan pätevyyteen vaaditut opinnot on suorittanut suurin osa (89 %) vastanneista. Vastaajia on kaikilta Uudenmaan neljältä seudulta, kuitenkin vähiten itäiseltä Uudeltamaalta.

Taulukko 1. Vastaajien taustatiedot (sukupuoli, äidinkieli, työkokemuksen pituus, opinto-ohjaajan opintojen suorittaminen, %)

Taulukko 2. Millä alueella toimit tällä hetkellä opinto-ohjaajana?¹ (%)

Urasuunnittelutaidot osana yläkoulujen oppilaanohjausta

Peruskoulujen opinto-ohjaajilla on 1980-luvulta lähtien ollut päävastuu nuorten urasuunnittelun ohjauksesta. Perusopetuslain 11 § mukaan oppilaalle tulee antaa oppilaanohjausta.² Opetussuunnitelman perusteiden mukaan oppilaanohjauksen tehtävänä on tukea oppilaan kasvua siten, että hän kykenee edistämään opiskeluvalmiuksiaan ja sosiaalista kypsymistä. Ohjauksen tuella oppilas tekee omiin kykyihin ja kiinnostuksiinsa perustuvia elämänuraa koskevia ratkaisuja. Oppilaanohjauksen keskeisiä työmuotoja 7.–9. luokkien osalta ovat luokkamuotoinen ja henkilökohtainen ohjaus, pienryhmäohjaus sekä työelämään tutustuminen erityisesti tutustumisjaksojen kautta.³

Uudet perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet otetaan käyttöön vuonna 2016. Ohjausmuodot pysyvät jatkossa pitkälti entisellään. Uudessa tavoitteissa korostuu kuitenkin mm. eri toimijoiden välinen yhteistyö opiskeluun kuuluvien siirtymä- ja nivelvaiheiden ohjauksessa. Samalla kun ohjauksella vahvistetaan oppilaiden omaa toimijuutta, tarkoituksena on tarjota tietoa ja tutustumismahdollisuuksia peruskoulun jälkeisiin koulutus- ja opiskeluvaihtoehtoihin yhteistyössä vastaanottavien oppilaitosten ja huoltajien

¹ Pääkaupunkiseutu: Espoo, Helsinki, Kauniainen, Vantaa; KUUMA-seutu: Hyvinkää, Järvenpää, Kerava, Kirkkonummi, Mäntsälä, Nurmijärvi, Pornainen, Sipoo, Tuusula, Vihti; Läntinen Uusimaa: Hanko, Inko, Karkkila, Lohja, Raasepori, Siuntio; Itäinen Uusimaa: Askola, Lapinjärvi, Loviisa, Myrskylä, Porvoo, Pukkila

² Perusopetuslaki

³ Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Opetushallitus.

kanssa. Perusteiden mukaisesti moniammatillista ja -hallinnollista yhteistyötä tulee tehdä erityisesti tukea tarvitsevien oppilaiden ja koulutuksen ulkopuolelle jäämässä olevien nuorten opintojen jatkumisen turvaamiseksi.⁴

Tilastojen mukaan vuonna 2015 Suomessa oli lähes 175 000 peruskoulun 7-9-luokkalaista. Heistä noin joka kolmas (50 040) oli oppilaana Uudellamaalla, heistä noin puolet tyttöjä ja puolet poikia.⁵ Vuonna 2014 Uudellamaalla oli yhteensä 561 peruskoulua (ml. perusasteen erityiskoulut).⁶ Kuntaliiton (2012) esittämien tietojen mukaan perusopetuksen opinto-ohjaajien määrä Suomessa vuodesta 2003 vuoteen 2010 on lisääntynyt 550:stä vajaaseen 700. Vuonna 2010 oppilaita oli keskimäärin 270 ohjaajaa kohti.⁷

Keskeisten työmuotojen mieluisuus

Vastaajien edustamissa yläkouluissa yhtä opinto-ohjaajaa kohden oli keskimäärin 256 oppilasta lukuvuotena 2014–2015.⁸ Oppilaiden määrä opinto-ohjaajaa kohden vaihteli 14 ja 440 oppilaan välillä. Lähes joka viidennessä (17 %) koulussa opinto-ohjaajaa kohden oli yli 360 oppilasta. Samalla vastaajista osa totesi, että erityisesti seitsemännen luokan oppilaiden ohjauksesta vastasi joku muu kuin opinto-ohjaaja (muu aineenopettaja tai rehtori). Eduskunnan sivistysvaliokunta on vuonna 2002 asettanut tavoitteeksi, että opinto-ohjauksesta vastaava opettaja kohden tulisi olla enintään 250 oppilasta tai opiskelijaa.⁹ Näin ollen vain noin joka toisessa kyselyyn vastanneessa oppilaitoksessa tavoite-taso toteutuu.

⁴ Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus.

⁵ Tilastokeskus, esi- ja peruskouluopetus

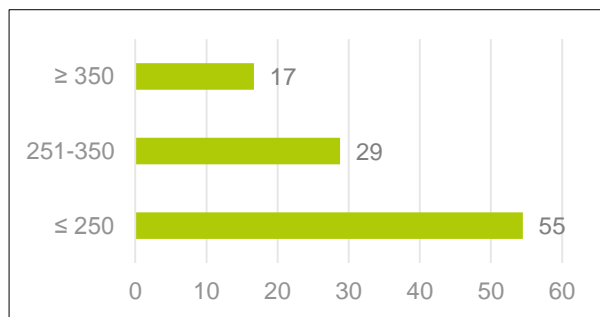
⁶ Tilastokeskus, koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset

⁷ Kuntaliitto (2012): Lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle. Oppilaanohjauksen ja opintojen ohjauksen tila ja kehittämistarpeet

⁸ Kyselylomakkeen kysymys: Mikä on yläkoulusi opinto-ohjaajien ja oppilaiden (7–9 lk.) lukumäärä?

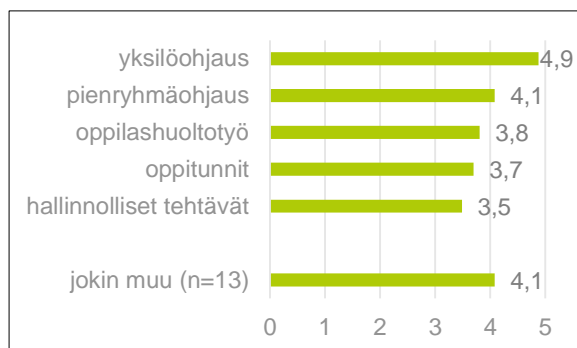
⁹ Sivistysvaliokunnan mietintö 6/2002

Taulukko 3. Oppilaitoksen oppilaiden (7–9 lk.) lukumäärä opinto-ohjaajaa kohden (%)

Kyselyssä kartoitettiin vastanneiden mielipidettä siitä, kuinka mieluisina he pitivät opinto-ohjaajan työn eri osa-alueita. Selkeästi **mieluisimpana pidettiin oppilaiden yksilöohjausta**. Samalla kuin 91 % piti yksilöohjausta erittäin mieluisana, piti esimerkiksi oppituntityöskentelyä erittäin mieluisana vain 21 % vastanneista. **Epämieluisimmiksi tehtäväksi nousivat hallinnolliset tehtävät**, joita piti erittäin tai melko epämieluisina lähes joka viides (18 %) vastanneista.

Taulukko 4. ”Kuinka mieluisina pidät seuraavia työtehtäviä?” (keskiarvo)¹⁰

Muina mieluisina tehtävinä mainittiin mm. yhteistyö muiden toimijoiden kanssa (huoltajat, koulut, oppilaitokset, järjestöt ja yritykset), kotisivujen ja ohjaussivustojen luominen, oppilaskunnan ohjaaminen ja johtoryhmätyöskentely. Melko epämieluisana tehtävänä kohdassa ”jokin muu” nostettiin esille yksin tapahtuvat vierailujen ja työmessujen järjestämiset.

¹⁰ 1=erittäin vähän tai ei ollenkaan, 2= melko vähän, 3= ei paljon eikä vähän, 4= melko paljon, 5= erittäin paljon

Ohjaus PISA2012-aineistossa¹¹

Suomessa koulun merkitys paikkana, jossa nuori kehittää omaa urasuunnittelua, nousee PISA2012-tuloksissa keskeisesti esille. Suomalaiset 15-vuotiaat osallistuvat kattavasti urasuunnittelutaitojen oppimista edistäviin työmuotoihin. He myös kokevat oppivansa monipuolisesti urasuunnittelutaitoja. Oppilaiden osallistumisaktiivisuus erilaisiin työmuotoihin (ohjatut työharjoittelut, koulutusmessut, keskustelut ohjaajien kanssa) on Suomessa korkeaa verrattuna useimpiin muihin maihin. Samalla kuitenkin noin joka kolmas yhdeksäsluokkalainen ilmoittaa, että ei ole osallistunut työharjoitteluun ja **lähes 10 %, ettei ole keskustellut yläkoulun aikana opinto-ohjaajan kanssa.**

Koulujen väliset erot oppilaiden osallistumisessa ja opittujen taitojen monipuolisuudessa ovat Suomessa vähäiset ja kuuluvat vertailtujen maiden pienimpiin. **Eri työmuotoihin osallistumisessa suomalaisoppilaiden väliset erot koulujen sisällä olivat sen sijaan hieman kansainvälistä keskiarvoa suurempia.** Yksilöllinen, koulusta riippumaton vaihtelu onkin kansainvälisesti ottaen keskimääräistä suurempaa Suomessa. Tulosten mukaan strukturoidut, oppilaitoksen toimintaan integroidut ohjauspalvelut ovat tärkeitä oppilaiden urasuunnittelutaitojen kehittämisen kannalta. Samalla pohditaan, **ovatko ohjauspalvelut riittävät oppilaille, jotka suhtautuvat kielteisesti ongelmanratkaisuhaasteisiin ja luovuttavat helposti tai jotka eivät pidä koulun käyntiä kovin merkityksellisenä oman tulevaisuutensa kannalta.**

¹¹ Vuorinen, Raimo & Nissinen, Kari & Sweet, Richard (2015): Oppilaiden urasuunnittelutaidot. Teoksessa: Millä eväillä uuteen nousuun? Pisa 2012 tutkimustuloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015:6, 142–263.

Tiedon sirpaleisuus sekä median ja internetin keskeinen rooli

Kyselylomakkeen avokysymyksessä vastaajia pyydettiin luettelemaan kolmesta viiteen itselle tärkeintä tiedon lähdettä koulutusalojen ja työllistymisen nykytilanteeseen liittyen. Vastaajat luettelivat tiedonlähteitä yhteensä lähes 240. Yleisimmin mainittiin tiedotusvälineet, mukaan luetuna internet sekä sosiaalinen media (67 mainintaa). Lehdistä nostettiin esille erityisesti Helsingin Sanomat, mutta myös paikallislehdet sekä alan ammattilehdet nousivat vastauksissa esille.

Tiedotusvälineiden jälkeen seuraavat neljä tekijää saivat eniten mainintoja¹²:

- koulutukset, vierailut ja tilaisuudet, mm. työpaikkavierailut, messut, koulutustapahtumat (26 mainintaa)
- oppilaitokset, mm. verkkosivut, oppilaitosvierailut, webinaarit (25 mainintaa)
- opintopolku.fi (24 mainintaa)
- TE-palveluiden tarjoamat välineet, kuten ammattibarometri, ammattinetti, ammatinvalinta.fi, kotisivut (24 mainintaa)

Näiden lisäksi mainittiin mm.

- kollegat, verkostot (Suomen opinto-ohjaajat ry, Uudenmaan opinto-ohjaajat ry) sekä laajemmat yhteistyöverkostot (19 mainintaa)
- Taloudellinen tiedotustoimisto TAT ja erityisesti kunkoululoppuu.fi sekä Ope-TET/Opetin -palvelut (17 mainintaa)
- tilastot, tutkimukset ja uutiskirjeet, mm. Tilastokeskus, Opetushallitus (13 mainintaa)
- ammattiyhdistykset, työnantajat ja muut etujärjestöt (10 mainintaa)
- useita muita yksittäisiä mainintoja kuten "oma poliittinen toiminta", oppikirjat, AVI sekä ruotsinkielisten osalta mm. työelämään liittyvät ruotsalaiset nettisivut (11 mainintaa)

¹² On syytä pitää mielessä, että useimmat näistä tekijöistä liittyvät hyvin keskeisesti internetissä tarjolla oleviin palveluihin, joten ne ovat osittain päällekkäin tiedotusvälineisiin luokitellun "Internetin" kanssa.

Vastauksista piirtyy kuva tiedon pirstaleisesta kentästä. Työelämän ja koulutuksen kentän jatkuva muutos nostaa uutiset sekä median merkittävään rooliin tiedon välityksen osalta. Samalla henkilökohtaiset verkostot, tietyt nettisivut (erityisesti TAT) sekä erilaiset tilaisuudet nousevat keskeiseen asemaan. Myös opintopolku.fi on nopeasti saavuttanut merkittävän aseman, mikä on luonnollista yhteishaun siirryttyä kyseiselle sivustolle. Samalla opintopolku.fi-sivuston käyttöönottoon liittyen on esitetty myös kritiikkiä. Syksyllä 2015 käynnistyneellä valtakunnallisella OHTO-hankkeella pyritäänkin paremmin tukemaan opintopolun tehokkaampaa hyödyntämistä myös osana ohjausta.¹³ Oppilaitosten suora rooli näyttäisi myös olevan varsin merkittävä, mutta se kilpailee useiden muiden tiedonlähteiden rinnalla.

Tiedon pirstaleisuus voi aiheuttaa myös hämmennystä opettajakunnassa, kuten yksi vastaajista kommentoi:

"Tänä päivänä on vaikea tietää mistä pitäisi hakea tietoa. Automaattisesti ei tule juuri mitään."

Hyvät ja toimivat ohjauskäytännöt

Kyselylomakkeen avokysymyksessä vastaajia pyydettiin kertomaan toimivista työskentely- ja ohjaustavoista neljän opetuksen eri osa-alueen osalta. Jokainen vastaaja luetteli pääsääntöisesti useita toimivia käytänteitä, joita yhdistelmällä he kokivat saavuttavansa parempaa tulosta. Vastaukset on tiivistetty eri osa-alueiden osalta seuraavasti:

1. Koulutusvaihtoehtojen esittely

Joka toinen vastaaja nosti esille **vierailut, opintokäynnit ja messut** hyvinä esimerkkeinä koulutusvaihtoehtojen esittelystä. Lähes yhtä moni nosti esille internetin, virtuaalisten esittelyjen

Vastaajat ovat kuitenkin maininneet nämä tekijät erillään Internetistä.

¹³ OHTO-hankkeen hankekuvaus EURA2014-järjestelmässä

sekä videomateriaalin hyödyntämisen. Erityisesti **"tuoreita" esittelymateriaaleja** ja niistä saatavaa hyötyä korostettiin.

Perinteiset oppitunnit, johon kuuluu toisaalta opettajajohtoista luokkaopetusta ja toisaalta ryhmä- ja yksilötoita sekä keskusteluja, mutta myös edellä mainittujen sähköisten välineiden hyödyntämistä, nousivat useassa vastauksessa esille. Samalla kun luokkaohjaustunnit, pienryhmäohjaus sekä yksilöohjaus nousivat esille, todettiin myös toisaalta, ettei **hyvin toimivaan yksilöohjaukseen ole "tietenkään ajallisesti riittävästi resursseja"**.

Yksittäisinä tapauksina mainittiin muun muassa NextGate-messut, yhteishakutempaus nuorisotalolla sekä toiselle asteelle siirtyneiden entisten oppilaiden senioripäivät sekä tutortunnit.

Esimerkkejä hyvistä toimintamalleista:

Kahoot! on digitaalinen oppituntien piriste, joka kannustaa oppimiseen pelillisyyden kautta. Interaktiivinen peli haastaa oppilaat kisaamaan tiedolla. He voivat myös itse tehdä kyselyitä ja kysymyksiä sekä vastausvaihtoehtoja miettimällä oppia paremmin sisällön.

AVO on työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämä ammatinvalintaohjelma, jonka avulla voi pohtia ammatti- ja koulutusvalintoja peruskoulun tai lukion pohjalta. Ohjelmassa testataan omia kiinnostuksen kohteita ja kykyjä sekä saadaan tietoa eri ammateista.

Nivelopot antavat opinto-ohjausta 9.-luokkaisille tehostetusti toisen asteen opintojen alkuun asti. Helsingin peruskouluissa käynnissä olevassa kokeilussa nuoret saavat apua mm. jatko-opintoihin hakeutumisessa, opintojen suunnittelussa ja opiskelutaitojen kehittämisessä. Nivelopot työskentelevät Stadin ammattiopistossa ja kokeilussa mukana olevissa peruskouluissa.

2. Työelämän kysymysten käsittely

Työelämään liittyvien kysymysten osalta vastauksissa nousi esille pitkälti samoja toimintamalleja kuin koulutusvaihtoehtojen esittelyn

osalta: tutustumiskäyntejä ja yritysvierailuita, vierailijoita koululla sekä perinteinen luokkaopetus. Erityisesti **työelämän edustajien uratarinat koettiin kiinnostavina**. Lisäksi suur- ja pienryhmätyöskentely sekä yksilöohjaus nousivat esille.

Kaikkein useimmin mainittiin kuitenkin TET-jaksot. TET-jakson osalta useampi nosti esille, että kokonaisuuden ja konkreettisten tehtävien rakentaminen koko jakson ympärille on tärkeää: työhakemuksen ja CV:n laadinta, TET-paikalla tehtävät haastattelut, TET-jakson läpikäynti ja siihen liittyvät keskustelut sekä TET-kokemusten jälkikäteinen vertailu.

Vastauksissa nousi esille, ettei kaikilla opinto-ohjaajilla ole samanlaisia mahdollisuuksia ja resursseja järjestää vierailuita ja muita "liikkuvia" toimenpiteitä. Tällaisissa tilanteissa sähköisten materiaalien, videoiden sekä internetsivujen rooli nousi keskeiseen asemaan. **Yritysvideoiden laatua pidettiin kuitenkin vaihtelevana eikä aina kaikkein toimivimpina.** Internetin ja liikkuvan kuvan merkitys työelämän kysymyksiä esiteltäessä nousi kuitenkin kaiken kaikkiaan esille varsin useasti.

"Vi har inte möjlighet att besöka arbetsplatser och filmerna som finns är väldigt varierande och inte helt jämförbara med varandra."

Useita yksittäisiä mainintoja nousi myös esille:

- ope-TET:it
- yrityskylä-vierailu (6 lk.)
- oppilaiden tekemät TET-paikkojen esittelyt alemmille luokille
- kummiyritystoiminta
- ammattien aamupäivä -tilaisuudet
- ammatteihin liittyvien mielikuvien työstäminen
- kesätyöpaikkojen ohjattu hakeminen

Myös yhteistyötä muiden eri oppiaineiden ja opettajien kanssa pidettiin tärkeänä:

"Yhteistyöllä mm. äidinkielen opetuksen kanssa. Tänä vuonna meillä on ollut Fronterissa erilaisia työelämän pelisääntöihin liittyviä faktoja ja videoita ja roolipelillä oppilaat ovat pienissä ryhmissä hakeneet kouluumme opettajaa (yksi ryhmä

haastattelee, kolme pientä ryhmää tekee työnhakijalle hakemukset, CV:n ja profiilin)."

3. Opinnoissa tukeminen

Keskeisimpänä menetelmänä opintojen etene-
misen tukemisessa pidettiin **henkilökohtaisia keskusteluja ja yksilöohjausta (52 mainintaa)**. Osa kuvasi, kuinka opinto-ohjaaja seuraa oppilaiden suoriutumista, kutsuu tarvittaessa itse oppilaan luokseen tai vastaanottaa omatoimisesti tulleen tai aineenopettajan lähettämän oppilaan. Toisinaan yhteydenottopyyntö voi tulla myös vanhemmilta. Seitsemännen ja kahdeksannen luokan oppilaiden kanssa tällainen toiminta oli usein tarveharkintaista, samalla kun yhdeksäsluokkalaisten kanssa käydään jatko-opinto-keskusteluita systemaattisesti kerran tai useammin.

"Bästa sättet tycker jag är att diskutera med eleven och se vad som kan göras och var de största behoven finns."

Yhteistyön erityisesti aineenopettajan, luokanvalvojan, erityisopettajan sekä joissakin tapauksissa moniammatillisen oppilashuoltotyöryhmän kanssa mainitsi 20 vastaajaa. Konkreettisten opiskelutaitojen ja -tekniikoiden opettamisen sekä motivaation merkityksen korostamisen nosti esille 13 vastaajaa. Huoltajatapaamiset, kotiin suuntautuva tiedottaminen sekä muu kodin ja koulun välinen yhteistyö nousi esille 9 vastaajaan näkemyksissä.

Kyselyn loppukommenteissa yksi vastaaja mainitsi uuden oppilashuoltolain, joka vastaajan mukaan on kaventanut opinto-ohjaajien mahdollisuuksia oppilaiden tukemisessa ja hänen asioiden hoitamisessa.

"Ylipäättään nykyään ei kukaan oikein enää tiedä, mitä kenenkin oppilaan kohdalla on meneillään (kuin ehkä rehtori). Näin ollen ainakin vielä näin alkumetreillään laki on tältä osin tuonut kasvavaa vaikeutta yhteistyöhön ja oppilaiden auttamiseen uskoakseni."

4. Yhteishakuun valmistautuminen ja toisen asteen opintoihin siirtyminen

Yhteishakuun valmistautumisessa sekä toisen asteen opintoihin siirtymisessä **yksilöohjaus ja henkilökohtaiset keskustelut** sekä **oppilaan kanssa kahden kesken laadittava hakusuunnitelma** nousivat keskeisimpään asemaan joka toisen vastauksessa. Tämän ohella joko ryhmänä tai yksilöllisesti räätälöityjä **oppilaitosvierailuja** pidettiin tärkeinä (24 mainintaa). Tämä piti sisällään myös toisen asteen oppilaitosten **avoimet ovet -tilaisuudet** sekä erilaiset yhteishakutempaukset.

Oppitunneilla ja luokkaohjaustunneilla erityisesti **ammatinvalintatestien** sekä **demo- ja harjoitushakujen** tekemistä pidettiin toimivana. Harjoitustehtävien tavoitteena on etsiä omia vahvuuksia sekä pohtia omaa opiskelusuuntaa, jotta nuorelle muodostuisi realistinen käsitys omista vahvuuksista ja mahdollisuuksista. Yhteydenpito vanhempiin, huoltajatapaamiset sekä neuvottelut, joihin osallistuivat sekä oppilas, huoltaja että opo, nostettiin myös esille (9 mainintaa). Myös säännöllinen sähköinen tiedottaminen oppilaille ja huoltajille mainittiin (Wilma, Facebookin suljetut ryhmät).

Samalla kun yksi vastaaja korosti, että yhteishakuun valmistautuminen on *"seitsemänneltä luokalta aloitettu polku, joka näkyy kaikessa toiminnassa"* nousi toisessa vastauksessa esille ajatus siitä, että prosessiin valmistautuminen alkaa pääasiassa yhdeksännen luokan kevätlukukauden alkaessa tammikuussa. Peruskoulun ja toisen asteen väliseen nivelvaiheeseen ei kovin-kaan moni kiinnittänyt vastauksissaan huomiota. Muutama vastaaja kertoi kuitenkin hyvänä esimerkkinä nivelopo-toiminnan, jälkiohjauksen sekä käytännön esimerkkinä case-tyyppisen pohdinnan erilaisista haasteista nivelvaiheessa ja jatko-opinnoissa.

"NIVELOPO toiminta amikseen siirryttäessä - todella hyvä työtap"

Huolenaiheena oppilaiden opiskelutaidot, hyvinvointi ja opintojen eteneminen

Kansainväliset ja kansalliset arvioinnit ovat nostaneet esiin yläkouluikäisten osaamisen tason heikentymisen Suomessa viime vuosien aikana. Myös yleinen koulutustason nousu on hidastunut. Tähän kyselyyn vastanneista enemmistö koki melko tai erittäin paljon huolta oppilaiden opiskelutaidoista (82 %), oppilaiden opintojen etenemisestä (73 %) sekä oppilaiden hyvinvoinnista (70 %). Joka toinen (53 %) koki melko tai erittäin paljon huolta oman työajan riittäväydestä. Myös oppilaiden käyttäytymisestä koki huolta yli puolet vastanneista (58 %). Selkeästi vähiten oltiin huolissaan omasta ammattitaidosta tai omasta hyvinvoinnista ja jaksamisesta.

Avokysymykseen, jossa oli mahdollista luetella muita omaan työhön liittyviä huolia, nousi esille huoli opetuksen ja ohjauksen sirpaleisuudesta sekä palaverista, joissa ei ollut selkeää roolia ja kuulluksi tulemisen mahdollisuutta.

Taulukko 5. "Kuinka paljon koet työssäsi huolta seuraavista asioista?" (keskiarvo)¹⁴

¹⁴ 1=erittäin vähän tai ei ollenkaan, 2= melko vähän, 3= ei paljon eikä vähän, 4= melko paljon, 5= erittäin paljon

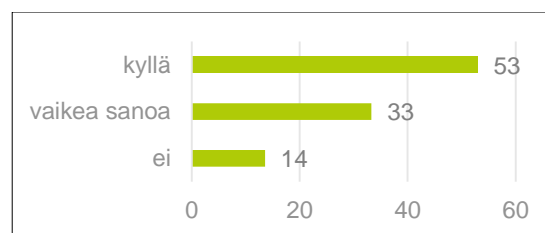
Syrjäytymisvaarassa olevat havaittavissa jo peruskoulussa

Nykyään puhutaan paljon syrjäytyneistä ja nuorten syrjäytymisestä. Samalla kuitenkin käsitettä "syrjäytynyt" voi pitää monitulkintaisena ja leimaavana. Yli puolet vastanneista oli sitä mieltä, että he kohtaavat työssään syrjäytyneitä nuoria. Nuorten syrjäytyminen näkyi vastausten perusteella eri tavoin: henkilökohtaisen tuen runsaana tarpeena, koulunkäynnin laiminlyöntinä, mielen-terveys-ongelmina, hankalina kotioloina, koko perheen syrjäytymisenä, vähäisinä ihmissuhteina tai kiusattuna olemisena.

"Yksittäinen oppilas syrjäytyy tai on uhatta joka lukuvuosi"

"Noin 2-3 vuosiluokassa."

Taulukko 6. "Nykyään puhutaan paljon nuorten syrjäytymisestä. Kohtaatko työssäsi syrjäytyneitä nuoria?" (%)

Avovastauksissa nousi esille, että koulusta pois jäämiset sekä mielen-terveysongelmat ovat kasvavia haasteita tai että "mikään ei kiinnosta" tyyppistä ajattelua esiintyy aiempaa enemmän. Samalla vastauksissa nostettiin kuitenkin esille, että esimerkiksi jopoluokat ja erilaiset tukitoimenpiteet ja -ohjelmat (mm. KiVA-koulu ja toimiva oppilashuolto) ovat vähentäneet nuorten syrjäytymistä.

"Vaikea sanoa" ja "ei" -vastanneiden osalta nousee esille, ettei käsite "syrjäytynyt" ollut kaikkein osuvin. Sen sijaan "vaatimattoman lähtökohdan omaavia nuoria", "vaarassa olevia" tai nuoria,

joista ”ei vielä tiedä” olivat nämä vastaajat kohdanneet. Samalla nostettiin kuitenkin esille, ettei yläasteikäisistä vielä tiedä, mitä tulevaisuus tuo tullessaan ja että todellisia syrjäytymisen merkkejä on yläkoululaisten osalta vasta vähän näkyvissä. Varsinaiset syrjäytymisuhanalaiset voivatkin näyttää kouluarjessa ”normaaleilta” ja toisaalta syrjäytymisvaarassa oleva voi olla täysin ”eri tilanteessa esim. 2 vuoden kuluttua”. Laajemmissa näkökulmissa korostettiin, että ”yhteiskunnallinen eriarvoistuminen näkyy tietysti koulussa”.

Maahanmuuttajataustaisten ohjauksen haasteet ja kehittämisideat

Enemmistöllä vastanneista (62 %) oli ohjattavana maahanmuuttajataustaisia oppilaita. Maahanmuuttajataustaiset nuoret ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, joista osa voi olla hyvinkin integroituneita suomalaiseen yhteiskuntaan. Hyvin moninaisia haasteita näiden nuorten osalta nostettiin kuitenkin avokysymyksessä esille.

Vastanneiden mielestä maahanmuuttajataustaisten nuorten kanssa työskennellessä **yleisin haaste liittyy suomen kielen taitoon**. Yhteisen kielen puuttuminen hankaloittaa ohjaustyötä vaatien jatkuvasti koulutuksen ja työelämän termien ”suomentamista” sekä ”toistoa”. Tämä taas vaatii aikaa, johon ei aina kuitenkaan ole resursseja.

Kielitaidon ohella toinen keskeinen haaste koettiin liittyvän **nuoren huoltajien ja perheen kanssa tehtävään yhteistyöhön**. Vanhempien suomen kielen osaamattomuus vaikeuttaa kommunikaatiota, mitä ei edesauta Wilma-järjestelmän käyttö kommunikointivälineenä. Vanhempien tiedot suomalaisesta yhteiskunnasta ja erityisesti koulutusjärjestelmästä ei aina ole ajan tasalla. He eivät välttämättä arvosta ammatillista koulutusta, jos se on omassa kotimaassa ollut aliarvostettua. Vanhempien toiveena voi olla nuoren nopea eteneminen koulutustasolta toiselle, vaikka kielitaito ei välttämättä tähän antaisi edellytyksiä. Perheen asettamat tavoitteet eivät välttämättä vastaa nuoren omia toiveita. Tässä

tilanteessa osa vastanneista kokee olevansa nuorelle ”ainoa keskusteluapu” ja ”ääneen ajattelupaikka”. He kokevatkin joutuvansa toimimaan välikätenä tai jopa sovittelavana osapuolena perheen tehdessä koulutukseen liittyviä päätöksiä oppilaan puolesta oppilasta kuuntelematta.

”huoltajien odotukset voivat joskus olla epärealistisia, esim. hyvin heikolla suomen kielen taidolla odotetaan oppilaan hakevan lukioon heti”

Lisäksi kulttuuriset erot (esim. ammattien sukupuoliroolit) nousevat vastauksissa esille. Myös oppilaiden rankat taustat ja kokemukset sekä se, ettei heille ole laadittu kunnollista kotoutussuunnitelmaa, nousevat esille. Ohjauksen haasteeksi voi yksinkertaisesti nousta myös se, etteivät nuoret aina paljasta ymmärtämättömyyttään. Toisaalta hyvin moninaiset ongelmat liittyen kiusaamiseen, päihteidenkäyttöön, poissaoloihin ja niihin puuttumiseen sekä oppilaiden haastaviin kotioloihin nousevat esille. Ohjauksen moninaisissa ja haastavissa tilanteissa osa vastanneista kokeekin oman työajan riittämättömyyttä sekä huolta siitä, ettei aikaa näiden nuorten ohjaamiseen ole riittävästi.

Vastaajilla oli kuitenkin myös näkemyksiä hyvistä ohjaus- ja neuvontamalleista. Osa oli sitä mieltä, että maahanmuuttajanuorten kanssa ohjaus perustui samanlaisiin malleihin kuin muidenkin kanssa toimiessa. Toisaalta todettiin, että mallit ovat vielä ”hakusessa”, koska maahanmuuttajataustaisia oppilaita oli ollut ohjattavana vielä kovin vähän.

Hyvinä käytänteinä nostettiin esille:

- hyvissä ajoin aloitettava **yksilöohjaus** mahdollisesti **tulkkia sekä selkokielistä materiaalia käyttäen** (esim. TAT:n olemassa olevat materiaalit)
- oppilaiden vanhemmille järjestettävät huoltajatapaamisen sekä täsmävanhempainillat, joissa esitellään koulutusjärjestelmää sekä koulutuksen nivelvaiheita
- tiivis yhteistyö toisen asteen oppilaitosten kanssa sekä oppilaitosvierailut

- vertaisohjaus
- yhteistyö muiden toimijoiden kanssa

Ylipäänsä kieli- ja kulttuuritulkin käyttöä pidettiin tärkeänä. Tämän osalta nostettiin esille tiedonvaihto muiden opettajien kanssa, yhteistyö luokanvalvojan, S2 opettajan ja oppilashuoltohenkilöiden kanssa sekä toimivat yhteistyösuhteet TE-palveluihin ja maahanmuuttajille suunnattuihin koulutuspaikkoihin. Lisäksi korostettiin kärsivällisyyden ja ajan tarvetta sekä asioiden toistoa.

Muualta kuultua:

Maahanmuuttajanuorten kielikoulutusta on lisätävä ja heidän opinto-ohjaukseensa on panostettava. Esteitä maahanmuuttajanuorten jatko-opintoihin siirtymiselle on poistettava.¹⁵

Ne opetuksen ja koulutuksen järjestäjät, joilla maahanmuuttajataustaisia oppijoita on 51–100, on selvästi muita vaikeampaa vastata maahanmuuttajataustaisten oppijoiden tarpeisiin.¹⁶

*Toisen asteen koulutuksessa opiskelevista maahanmuuttajataustaisista nuorista 80 % arvioi saaneensa riittävästi tietoa perusopetuksen päättövaiheessa ammatillisesta peruskoulutuksesta tai siihen valmistavasta koulutuksesta. **Opiskelijat kuitenkin arvioivat, että tiedotusta olisi melko tarpeellista vielä lisää.**¹⁷*

Erityistä tukea tarvitsevat nuoret ja heidän ohjaaminen

Suurimmalla osalla (86 %) kyselyyn vastanneista oli ohjattavana erityistä tukea tarvitsevia nuoria. Kyselylomakkeessa vastaajia pyydettiin mainitsemaan, millaisia haasteita he kohtaavat näiden nuorten kanssa työskennellessään. Vastauksista nousee selkeästi esille erityistä tukea tarvitseviin nuoriin liittyvien **ongelmien ja haasteiden moniulotteisuus**, johon liittyvät itse

nuori, usein hänen perheensä tai huoltajat, koulu, opettajat ja heidän resurssit sekä vallitsevat asenteet ja arvot.

Vastauksissa nousee esille, että erityistä tukea tarvitsevilla oppilailla on usein oppimisvaikeuksia sekä sosiaalisten tai mielenterveysvaikeuksien vuoksi joskus jopa *"ylitsepääsemättömiäkin vaikeuksia"*, jotka välttämättä *"eivät ole koulun keinoin ratkaistavissa"*. Nuori itse ei välttämättä aina tiedosta näitä ongelmia. Tulevaisuuden hahmottaminen voi aiheuttaa hänelle kuitenkin suurta ahdistusta.

Näiden yleisesti esiin nostettujen tekijöiden kesellä useimmin mainittu työssä kohdattu haaste liittyi **ajan ja resurssien puutteeseen** (18 mainintaa). Vastaajat pohtivat, kuinka ehtiä jatkuvasti motivoimaan ja tsemppaamaan nuoria, mistä löytää aikaa erilaisiin järjestelyihin ja toisaalta **miten ylläpitää omaa osaamistaan**, jotta osaisi ohjata nuoren hänelle parhaiten sopivalle koulutuspolulle. Osana resurssien puutetta nostettiin **esille erityisopetuksen koulutuspaikkojen vähäisyys**.

Toiseksi yleisimmin mainittu haaste liittyi **perheisiin ja ennen kaikkea huoltajien odotuksiin** (14 mainintaa). Huoltajilla nähtiin olevan epärealistisia odotuksia lapsensa mahdollisuuksia kohtaan. Myös ennakoasenteet erityisoppilaitoksia kohtaan saattavat olla hyvinkin kielteisiä. Osa vanhemmista ei välttämättä tiedosta olemassa olevia ongelmia tai halua hyväksyä ulkopuolista apua. Kodin ja huoltajien voimattomuus ja osamattomuus synnyttää myös vastaajien keskuudessa huolta. Osa vastanneista koki nuoren kohtaan saaman tuen vähäisenä ja vanhempien osallistumattomuuden lasten asioihin yleisenä.

Myös yhteistyössä opettajien ja muiden toimijoiden kanssa nähtiin puutteita erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden osalta (6 mainintaa). Tieto ei välttämättä kulje eri toimijoiden välillä ja monia-

¹⁵ Nuorisotakuu-työryhmän loppuraportti ja suositukset jatkotoimiksi (2015). Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 19/2015

¹⁶ Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (2015, 6): Maahanmuuttajataustaiset oppijat suomalaisessa koulutusjärjestelmässä (Tiivistelmä)

¹⁷ Pirinen, Tuula (toim.) (2015, 69): Maahanmuuttajataustaiset oppijat suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 17:2015.

lainen työskentely hakee muotoja. Aineenopettajat saattavat ”unohtaa, että jossain isossa ryhmässä voi olla erityistä tukea tarvitseva oppilas”. Opettajien erilaiset oppimiskäsitykset suhteessa erilaisiin oppijoihin voivat myös synnyttää haasteita. Myös huoli näiden nuorten siirtymisestä toiselle asteelle ja siellä saatavan tuen varmistaminen nousi esille.

Tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevat oppilaat

Oppilaalle, joka tarvitsee säännöllistä tukea tai useampia tuen muotoja, tulee antaa tehostettua tukea laadittavan oppimissuunnitelman mukaisesti. Jos tehostettu tuki ei riitä, tehdään oppilaalle erityistä tukea koskeva päätös ja laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Vuoden 2011 lakimuutoksen jälkeen tehostettua tukea saaneiden oppilaiden osuus on kasvanut vuosittain. Kun vuonna 2011 tehostettua tukea Uudellamaalla sai 2,7 % 7-9-luokan oppilaista, on vastaava osuus vuonna 2014 7,3 %. Samanaikaisesti erityistä tukea saavien määrät ovat hieman laskeneet. Kun vuonna 2011 11,3 % Uudenmaan 7-9 luokkalaisista sai erityistä tukea, on vastaava osuus vuonna 2014 9,9 %. Tämä on noin 5 000 nuorta.¹⁸ Enemmistö (60 %) erityistä tukea saaneista oppilaista osallistui opetukseen kokonaan tai osittain yleisopetuksen ryhmässä, joka neljäs (28 %) erityisryhmässä ja 12 % oli erityiskoulun oppilaana. Kuntakohtaisia tilastoja tarkasteltaessa havaitaan selkeitä eroja. Esimerkiksi Vihdissä lähes joka viides (18 %) ja Hangossa 15 % 7-9-luokkalaisista sai erityistä tukea, kun vastaava osuus Karkkilassa oli 7,8 % ja Kauniaisissa 2,4 %.

Kaikkiaan 17 prosenttia Uudenmaan 7-9-luokkalaisista sai joko tehostettua tai erityistä tukea vuonna 2014. Tämä on enemmän kuin keskimäärin Suomessa (16,3 %). Tukea saivat selkeästi useammin pojat (22 %) kuin tytöt (12 %).

”Henkilökohtainen kohtaaminen toimii usein parhaiten, nähdyn ja kuullun tuleminen on todella tärkeää.”

Suurin osa (73 %) oli vastannut kysymykseen, jossa pyydettiin mainitsemaan hyviä ohjaus- ja neuvontamalleja erityistä tukea tarvitsevien nuorten kanssa työskentelyyn. Yli puolet nostivat esille yksilöohjauksen. Vastauksissa korostettiin, että **henkilökohtainen ohjaus oli ”aloitettava tarpeeksi ajoissa”** ja sen tuli perustua oppilaiden perusteelliseen tuntemiseen. Ohjausta olisi hyvä tehdä yhdessä myös vanhempien kanssa. Perhetapaamisia ja vanhempiin tutustumista jo seitsemännen luokan aikana pidettiin tärkeänä. Tällöin koettiin muodostuvan koko peruskoulun ajan kestävä yhteistyö.

”huoltajat otettava mukaan keskusteluun ja sitoutettava siten, että oppilas saa heiltä apua koulutuskokeiluun ja oppilaitostutustumisiin kulkemisessa”

Yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa pidettiin tärkeänä (20 mainintaa). Erityisesti korostettiin yhteistyötä ja tiivistä työskentelyä erityisopettajan, aineenopettajien ja oppilaan avustajan kanssa, mutta myös moniammatillisten ryhmien kanssa (ml. kuraattori ja psykologi).

Vastauksissa nousi esille myös ohjauksen selkeyden ja avoimuuden merkitys (12 mainintaa). Sisältöjen karsiminen, yksinkertaisen ja selkokielisen materiaalin käyttö, tehtävien helpottaminen ja mukautus sekä ylipäänsä riittävä aika asioiden läpikäymiseen nähtiin näissä vastauksissa tärkeinä.

Usea vastaaja nosti esille tutustumis- ja opinto-ikäntien sekä erityisesti koulutuskokeiluiden merkityksen. Vastauksissa nostettiin esille, että **mahdollisuuksia päästä tutustumaan toisen asteen oppilaitoksiin sekä erityisammattio-
pilaitoksiin tulisi olla riittävästi**. Tulevaisuudessa myös **TET- ja koulutuskokeiluita tulisi olla tarjolla enemmän**.

¹⁸ Tilastokeskus, erityisopetus (tiedot puuttuvat In-koon, Lapinjärven, Myrskylän ja Pukkilan osalta)

Isoon ryhmään integroidulla nuorella tulisi olla myös avustaja käytössä ja kaikki jatkoa varten tarvittavat lausunnot oli hyvä olla ajoissa viimeistään 9. luokan syksyllä.

"Konkretiaa, keskusteluja, kuuntelemista, omien vahvuuksien löytämistä ja toiveiden rakentamista niille"

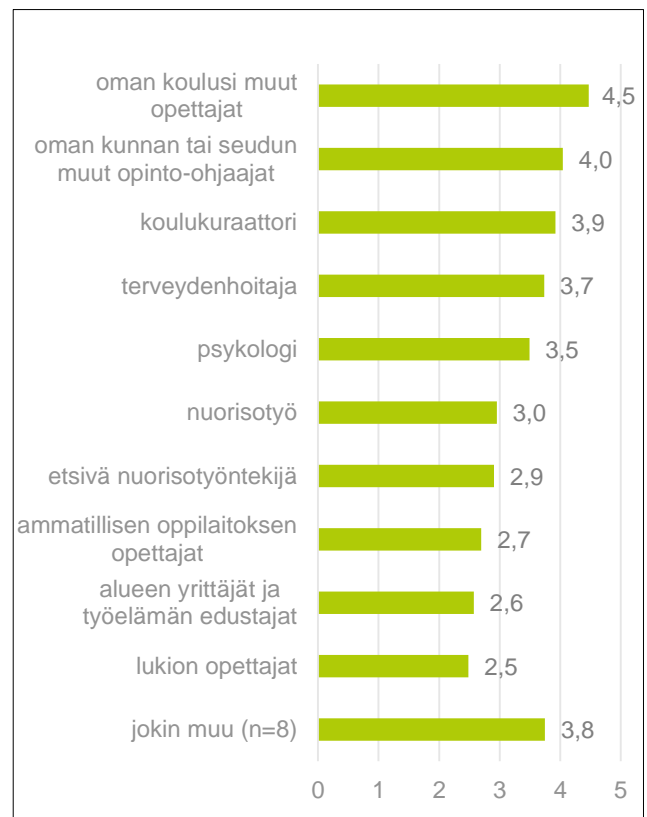
Koulutuskokeilu toteutetaan toisen asteen oppilaitoksessa ja se kestää muutamasta päivästä kahteen viikkoon. Koulutuskokeilun aikana nuori tutustuu koulutuksen sisältöön ja ammatin vaatimuksiin. Seuraamalla oppitunteja sekä keskustelemalla opettajien ja opinto-ohjaajien kanssa hän saa kuvan oppilaitoksesta sekä opiskeluun liittyvistä asioista. Koulutuskokeilu on maksullinen ja se tarkoitettu erityistä tukea opinnoissaan tarvitseville. Sitä varten tarvitaan lähete esimerkiksi Kelan paikallistoimistosta, TE-toimistosta tai vakuutuslaitoksesta.

Toimijoiden välinen yhteistyö pitkälti oman koulun sisäistä sekä kollegoiden välistä

Enemmistö vastanneista tekee yhteistyötä melko tai erittäin paljon oman koulun muiden opettajien (91 %) sekä oman kunnan tai seudun opinto-ohjaajien kanssa (80 %). Suuri osa oli tekemisissä myös koulukuraattorin (69 %) sekä terveydenhoitajan kanssa (68 %). Joka viides vastanneista (20 %) ei tehnyt ollenkaan tai teki erittäin vähän yhteistyötä lukion opettajien kanssa. Avokysymyksessä muina yhteistyötahoja mainittiin mm. seurakunta, toisen asteen opinto-ohjaajat sekä perheet.

¹⁹ 1=erittäin vähän tai ei ollenkaan, 2= melko vähän, 3= ei paljon eikä vähän, 4= melko paljon, 5= erittäin paljon

Taulukko 7. ”Kuinka paljon teet yhteistyötä seuraavien toimijoiden kanssa?” (keskiarvo)¹⁹

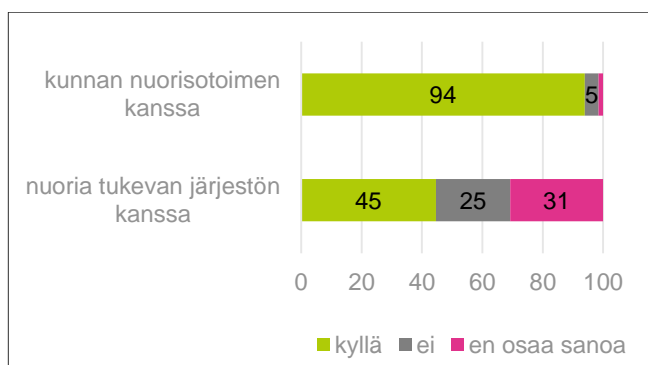

Viime vuosina on käyty enenevässä määrin keskustelua koulunuorisotyöstä. Esimerkiksi joissakin kunnissa on kehitetty erityisiä malleja, joissa nuorisotyö on jalkautunut koulun tiloihin. Lähes jokainen tähän kyselyyn vastannut (94 %) kertoi, että koulu, jossa vastaaja työskenteli, teki säännöllistä yhteistyötä kunnan nuorisotoimen kanssa. Lähes puolet vastanneista mainitsi, että nuorisotyöntekijä on mukana koululla osana seitsemännen luokan ryhmätyöspäiviä. Nuorisotyöntekijän mainittiin käyvän säännöllisesti koululla jopa viikoittain. Lisäksi koululla järjestettiin nuorisokahvilatoimintaa (aamu- ja iltapäivä) ja nuorisotyöntekijän vetämänä pidettiin teematunteja mm. osallisuuteen tai friends-toimintaan liittyen. Myös välituntitoiminta sekä linkki-kesäohjaus mainittiin. Osa mainitsi, että nuorisotilat sijaitsivat koulun yhteydessä.

Koulut tekevät selvästi harvemmin yhteistyötä jonkin nuoria tukevan järjestön kanssa. Lähes

puolet (45 %) vastanneista oli sitä mieltä, että koululla on säännöllistä yhteistyötä jonkin järjestön kanssa. Useimmiten mainittiin seurakunta (7 mainintaa) sekä Mannerheimin lastensuojeluliitto (6 mainintaa), näiden lisäksi mainittiin useita yksittäisiä toimijoita, kuten ehkäisevää päihde-työtä nuorten hyväksi tekevä Elämäni Sankari ry, nuorten väkivaltaisuuden vähentämiseen keskittynyt Non Fighting Generation sekä Folkhälsan.

Taulukko 8. Tekeekö yläkoulu, jossa työskentelet, säännöllistä yhteistyötä kunnan nuorisotoimen ja jonkin nuoria tukevan järjestön kanssa? (%)

Koulutustakuuta toteuttamassa

"Olisi hienoa saada tietää mihin oppilaat "joutuvat" ja kuinka moni valmistuu toiselta ja kolmannelta asteelta. Erityisesti tieto keskeyttäneistä edistäisi tulevaa ohjausta."

Edellisen hallituskauden (2011–2015) yksi hallituksen kärkihankkeista oli nuorisotakuu ja sen osana toteutettava koulutustakuu. Myös nykyisen hallitusohjelman yksi kärkihankkeista on nuorisotakuu, jolla mm. tarkoitetaan sitä, että jokaiselle peruskoulun päättävälle nuorelle tulee taata jatko-opiskelupaikka. Jos hän jostain syystä ei ole kykenevä jatkamaan opintoja, tulee tukirakenteiden olla riittävät.

²⁰ Kuntaliiton esittämien tilastojen mukaan vuonna 2012 2,4 % jätti hakematta yhteishaussa jatko-opintoihin. Jonkun verran oli heitä, jotka eivät ottaneet vastaan opiskelupaikkaa, ja valitettavan moni keskeytti erityisesti ammatilliset opinnot. [Kuntaliitto](#)

Hankkeen selvitykseen osallistuneista opinto-ohjaajista 12 toimitti tiedot koulunsa osalta keväen 2015 yhteishaun tuloksista. Tiedot koskevat yhteensä noin 1350 oppilasta, jotka tulevat 12 eri koulusta kymmenen eri uusmaalaisen kunnan alueelta. Vaikka otos ei ole kattava, se kuvaa alueen peruskoulujen välisiä eroja ja nykytilannetta. Vastaajat edustavat kouluja, joissa

- vieraskielisten osuus vaihtelee 0 % ja yli 16 % välillä
- poikien osuus vaihtelee 37 % ja 71 % välillä
- lukioon jatkavat yli puolet (55 %) oppilaista. Omaan lähilukioon jatkavien osuus vaihtelee 28 % ja 69 % välillä ja johonkin muuhun lukioon lähtevien osuudet ovat 3 % ja 36 % välillä. Erityisesti Kauniaisista lähdetään muualle suorittamaan lukio-opintoja (noin joka kolmas).
- ammatilliseen koulutukseen jatkavien osuus on 40 %. Ammatilliseen koulutukseen jatkavien osuus vaihtelee koulukohtaisesti 6 % ja 62 % välillä. Osan vastaajien osalta oman kunnan alueella ei ole ammatillista oppilaitosta. Erityisesti Karkkilasta lähdetään muualle ammatillisiin opintoihin.
- oppilaista noin 2 % siirtyi kymppiluokalle ja alle 2 % siirtyi muualle, mm. muiden opintojen pariin erityisoppilaitoksiin tai lähti ulkomaille
- yhteensä vain 0,3 % (4) ei hakenut tai ei sijoittunut toisen asteen opintoihin keväen 2015 yhteishaussa. Syinä tähän oli nuoren psyykinen terveydentila tai töiden aloittaminen perheen yrityksessä. Yhden kohdalla syy oli tuntematon.

Näiden tilastojen valossa näyttäisi siltä, että **kevään 2015 yhteishaussa koulutustakuu toteutui varsin hyvin**. Tilanne on koko maan osalta samankaltainen. Opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan keväen 2015 yhteishaussa ja hakujen lisähauissa vain vajaa 280 peruskoulun päättänyttä nuorta (0,5 %) jätti kokonaan hakematta.²⁰ Hakematta jättäneitä ja valitsematta

(2012): [Lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle. Oppilaanohjauksen ja opintojen ohjauksen tila ja kehittämistarpeet](#)

jääneitä oli yhteensä noin 1980. Kun vuonna 2014 opiskelupaikan saaneiden osuus oli 85 %, oli vastaava osuus vuonna 2015 noin 88 %. Samalla ammatillisen koulutuksen suosio hakijoiden osalta väheni 62 prosentista 58 prosenttiin. Tietoa siitä, kuinka moni nuorista todellisuudessa aloitti ja jatkoi opinnoissa, on valitettavasti vaikea osoittaa. Nykyiset järjestelmät eivät mahdollista nuorten tilanteen systemaattista seuranta.

Tähän kyselyyn osallistuneiden vastauksissa korostuu yksilöllisen ohjauksen merkitys työ- ja ohjaustapojen osalta. Toisin sanoen henkilökohtaisia keskusteluja pidettiin toimivimpana ohjausmenetelmänä jokaisessa kysytyssä osa-alueessa. Lähes jokainen kyselyyn vastannut piti yksilöohjausta myös erittäin mieluisana työtehtävänä. Toinen lähtökohta työskentelylle oli kokonaisvaltainen ote, joka huomioi laajasti nuoren perheen ja kodin, erilaiset menetelmälliset otteet sekä moniammatillisen yhteistyön. Jos kuitenkin opinto-ohjaajalla on ohjattavanaan 300–400 oppilasta, voi pohtia, kuinka hyvät resurssit hänellä on yksilölliseen ja kokonaisvaltaiseen ohjaukseen. Puolet vastanneista (53 %) olikin huolissaan melko tai erittäin paljon oman työajan riittävyydestä. Samalla tosin vielä suurempi joukko tähän kyselyyn vastanneista oli huolissaan oppilaiden opiskelutaidoista, opintojen etenemisestä sekä oppilaiden hyvinvoinnista. Myös nuorisotakuun toimeenpanoa arvioinut Nuorisotakuu-työryhmä on nostonut esille opinto-ohjauksen riittävät resurssit.²¹

Resurssien epätasainen jakautuminen asettaa oppilaat hyvin eriarvoiseen asemaan. Resurssikysymykset tulevat myös keskeiseksi, kun huomioidaan nopeasti muuttuva turvapaikanhakijoiden määrä. Maahanmuuttajataustaiset nuoret tulisikin huomioida opinto-ohjauksessa paremmin. Tässä selvityksessä esiin nousseet hyvät toimintamallit maahanmuuttajataustaisten nuorten ohjaamiseksi nostavat esiin täysin samoja

näkökulmia, kuin mitä viimeaikaisissa tutkimuksissa ja muissa selvityksissä on tehty. Esimerkiksi Kivijärvi ym. (2015, 23–24) nostavat esiin, että nykyiset perusopetuksen sisällä olevat rakenteet eivät riitä tukemaan kaikkien maahanmuuttajanuorten valmiuksia. Tarvitaan mm. didaktisia tukkeinoja, oppisisältöjen monipuolistamista (kriittisempi ja globaalimpi tarkastelu kansallisen näkökulman sijaan) sekä tiiviimpää yhteistyötä perheiden ja huoltajien kanssa.²²

Huolen aiheena voidaan pitää myös koulutusalojen ja työllistymisen nykytilaan liittyvää muutosta sekä tiedon pirstaleisuutta. Erilaisia sähköisiä portaaleja on runsaasti, mahdollisesti jopa liiankin monia. Samalla esimerkiksi opintopolku.fi-sivuston käyttöön on esitetty kritiikkiä. Onkin tervetullutta, että opintopolun tehokkaampaan hyödyntämiseen ohjauksen osalta suunnataan rahoitusta. Kyselyyn osallistuneiden vastauksissa median rooli tiedon välittäjänä on kuitenkin kaikkein keskeisin, joten sillä, mikä nousee keskusteluihin mediassa ja ylittää uutiskynnyksen on merkitystä. Samalla vierailut ja esimerkiksi Next Gate-tyyliset messut nousivat hyvin keskeiseen asemaan, kun tarkastellaan mielekkäitä keinoja, joilla erilaisia koulutusvaihtoehtoja esitellään nuorille. On kuitenkin syytä pohtia, millaisin resurssein ja mahdollisuuksin eri puolilta Uutta maata on mahdollista tehdä vierailuita ko. tilaisuuksiin välimatkojen ollessa pitkät. Nettisivujen ajantasaisuus, digitaaliset materiaalit sekä nykyaikaiset videot ovat aineistoa, jolle on käyttöä opetusmateriaalina.

Tuloksia tarkasteltaessa jää helposti pohtimaan, tekeekö opinto-ohjaaja työtään liian yksin. Varsinkin jos tähän yhdistetään suuret oppilasmäärät ja tiedon pirstaleisuus. Menestyksekkään työn hoitaminen edellyttäisikin erinomaisia verkostoja pitkienkin välimatkojen päässä ja jatkuvaa tietojen ja oman osaamisen päivitystä.

²¹ Nuorisotakuu-työryhmän loppuraportti ja suositukset jatkotoimiksi (2015, 55)

²² Kivijärvi, Antti & Peltola, Marja & Souto, Anne-Mari (2015): Maahanmuuttajataustaisten nuorten onnistuneiden koulutussiirtymien tukeminen. Teoksessa:

Määttä, Mirja & Määttä, Anne (toim.): Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen. Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, 23–27.

Selvitys on toteutettu osana ESR-rahoitteista Yhdessä koulutustakuuseen -hanketta.

Hanketta koordinoi Uudenmaan liitto ja siihen osallistuu 20 toisen asteen ammatillisen koulutuksen järjestäjää Uudeltamaalta. Hankkeessa tehdään läheistä yhteistyötä nuorten ohjaus- ja neuvontapalveluiden parissa toimivien alueen toimijoiden kanssa. Hankkeen tavoitteena on tehostaa koulutustakuun toteutumista Uudellamaalla.

Lisätietoa hankkeesta: www.yhdessakoulutustakuuseen.fi